

ZAMONAVIY DUNYODA MIGRATSIYA JARAYONLARI

Mirzayeva Shirin Nodirovna

O'zbekiston Respublikasi, Samarqand iqtisodiyot va servis instituti,
"Real iqtisodiyot" kafedrası assistenti, mustaqil tadqiqotchi

Muallifning elektron manzili: mirzayevashirin502@gmail.com

ORCID raqami: <https://orcid.org/0009-0005-0035-636X>

Muallifning uyali aloqa raqami: +998905020271

O'ngboyev Islombek Akrom o'g'li

O'zbekiston, Samarqand iqtisodiyot va servis
instituti, "Servis" fakulteti talabasi

Muallifning elektron manzili: islombekungboyev6@gmail.com

Muallifning telefon raqami: +998 20 000 50 39

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15504023>

Annotatsiya. Mazkur maqolada zamonaviy dunyoda migratsiya jarayonlarining kechishi, ularning asosiy sabablari, oqibatlari va ijtimoiy-iqtisodiy ta'siri keng yoritilgan. Migratsiya – global hodisa bo'lib, har bir davlatning siyosiy, iqtisodiy va demografik holatiga bevosita ta'sir qiladi. Ushbu maqolada ishchi kuchi migratsiyasi, ilmiy va madaniy almashinuvlar, majburiy va ixtiyoriy ko'chishlar tahlil qilinadi. Xususan, O'zbekiston misolida tashqi migratsiyaning ijobiy va salbiy jihatlari ko'rib chiqilgan, kelgusida uni samarali boshqarish bo'yicha takliflar berilgan.

Kalit so'zlar: migratsiya, global muammo, demografik o'zgarishlar, tashqi va ichki migratsiya, ishchi kuchi, siyosiy beqarorlik, ijtimoiy integratsiya.

Аннотация. В статье рассматриваются современные процессы миграции в глобальном масштабе. Анализируются причины миграции, её экономические и социальные последствия, а также влияние на демографическую структуру стран. Особое внимание уделяется трудовой миграции и проблемам адаптации мигрантов. Также приводятся данные по Узбекистану и предложены меры по эффективному управлению миграционными процессами.

Ключевые слова: миграция, глобальная проблема, демография, внешняя и внутренняя миграция, рабочая сила, политическая нестабильность, социальная интеграция.

Abstract. This paper discusses the current trends and processes of migration in the modern world. It examines the main causes of migration, its socio-economic impacts, and its influence on demographic structures. The focus is placed on labor migration, cultural exchange, and the integration of migrants into host societies. The article provides an overview of Uzbekistan's migration situation and offers policy recommendations for effective management.

Keywords: migration, global issue, demographic change, internal and external migration, labor force, political instability, social integration.

Bugungi kunda migratsiya insoniyat taraqqiyotining ajralmas qismiga aylangan. Insonlar tarixan turli sabablarga ko'ra bir hududdan boshqasiga ko'chib kelgan yoki ketganlar. Ammo zamonaviy davrda migratsiya jarayonlari o'zining ko'lami, turlari va oqibatlari bilan avvalgi davrlardan keskin farq qiladi. Bunda globalizatsiya, texnologik taraqqiyot, siyosiy beqarorlik, iqlim o'zgarishi va iqtisodiy muammolar asosiy omil bo'lib xizmat qilmoqda.

Xalqaro migratsiya xalqaro siyosat, xavfsizlik, iqtisodiyot, ta'lim va madaniyat sohalariga jiddiy ta'sir ko'rsatadi. Shu bois, zamonaviy migratsiya jarayonlarini chuqur o'rganish va tahlil qilish dolzarb masala hisoblanadi. Ayniqsa, rivojlanayotgan mamlakatlar, jumladan, O'zbekiston uchun bu masalaning o'ziga xos jihatlari mavjud.

Asosiy qism. Migratsiya — bu aholining doimiy yoki vaqtincha yashash joyini o'zgartirishi jarayonidir. U ichki va tashqi, ixtiyoriy va majburiy, qonuniy va noqonuniy shakllarda amalga oshadi.

- Ichki migratsiya – mamlakat ichidagi harakatlar (shahar/qishloq, viloyatlararo);
- Tashqi migratsiya – mamlakat chegarasidan tashqariga ko'chish;
- Ixtiyoriy migratsiya – yaxshi hayot, ish, ta'lim izlab ko'chish;
- Majburiy migratsiya – urush, siyosiy ta'qib, ekologik falokatlar tufayli;
- Zamonaviy migratsiya sabablarini quyidagicha guruhlariga ajratish mumkin;
- Iqtisodiy sabablar: ish o'rinlarining yetishmasligi, past daromad, inflatsiya;
- Siyosiy omillar: urushlar, inqiloblar, hukumatning beqarorligi;
- Ijtimoiy omillar: ta'lim olish istagi, sog'liqni saqlash tizimi, jamiyatdagi tengsizlik;
- Ekologik sabablar: suv tanqisligi, qurg'oqchilik, iqlim o'zgarishi.

1-jadval

Migratsiyaning oqibatlari¹

Nº	Migratsiyaning ijobiy va salbiy oqibatlari:
1.	→ Ishchi kuchi ortishi, tajriba almashinuvi;
2.	→ Valyuta tushumi (remittanslar);
3.	→ Ijtimoiy va madaniy ko'nikmalar kengayadi;
4.	→ Mehnat migratsiyasi orqali ishsizlik darajasi pasayadi;
5.	→ "Miya oqimi" — malakali kadrlardan ajralish;
6.	→ Migrantlar huquqlarining buzilishi;
7.	→ Oila ajralishlari, ijtimoiy tangliklar;
8.	→ Migrantlarning integratsiya qilinmasligi.

O'zbekiston fuqarolari asosan Rossiya, Qozog'iston, Janubiy Koreya, Turkiya va Yevropa mamlakatlariga vaqtincha mehnat qilgani ko'chib ketmoqda. Statistik ma'lumotlarga ko'ra, chet elda ishlayotgan fuqarolarning yuborayotgan valyutasi mamlakat iqtisodiy barqarorligida muhim o'rin tutadi.

Shu bilan birga, bu jarayonlar qator ijtimoiy muammolarni ham yuzaga keltirmoqda: oilaviy ajrimlar, yoshlarning ta'limdan chetda qolishi, huquqiy muhofazaning zaifligi. Shu sababli, davlat darajasida migratsiyani boshqarish mexanizmlarini yanada takomillashtirish zarur.

1-jadval

Zamonaviy dunyoda migratsiya jarayonlari: tahliliy jadval²

Yo'nalish	Tavsifi
Migratsiya turlari	- Ichki migratsiya (qishloq → shahar); - Tashqi migratsiya (bir davlatdan boshqasiga); - Ixtiyoriy va majburiy migratsiya.
Asosiy sabablar	- Iqtisodiy: ish izlash, daromad topish; - Ijtimoiy: ta'lim, sog'liqni saqlash, yashash sharoiti; - Siyosiy: urush, tazyiqlar.
Yo'nalishlar (trendlar)	- Janubdan Shimolga (Afrika → Yevropa, Lotin Amerikasi → AQSh); - Sharqdan G'arbga (Osiyo → Yevropa va AQSh).
Ijobiy ta'sirlar	- Ishchi kuchi oqimi (mehnat bozori to'ldiriladi); - Pul o'tkazmalari (remittances); - Madaniy xilma-xillik.
Salbiy ta'sirlar	- Ishsizlik va ijtimoiy bosim; - Miqrantlarning huquqiy himoyasizligi; - Miya oqimi (malakali kadrlarning ketishi).
Qabul qiluvchi davlat uchun oqibatlar	- Ishchi kuchi arzonlashadi; - Madaniy integratsiya muammolari; - Ijtimoiy infratuzilmaga yuklama ortadi.
Jo'natuvchi davlat uchun oqibatlar	- Pul yuborilmalari orqali iqtisodiy yordam; - Malakali ishchi kuchining kamayishi; - Demografik muvozanatning buzilishi.
Muammolar va xavf-xatarlar	- Qonunsiz migratsiya; - Inson savdosi va ekspluatatsiya; - Radikalizm va ijtimoiy qarama-qarshiliklar.
Yechim yo'llari	- Xalqaro hamkorlikni kuchaytirish; - Migratsiyani tartibga soluvchi qonunlarni takomillashtirish; - Integratsiya dasturlari.

Dunyo davlatlari migratsiyani boshqarish uchun quyidagi yo'llardan foydalanmoqda:

- A. Qonuniy migratsiyani qo'llab-quvvatlash;
- B. Integratsiya dasturlari;
- C. Mehnat bozoridagi ehtiyojga mos kvotalar;
- D. Migrantlarning huquqlarini himoya qilish.

Xulosa va takliflar. Zamonaviy migratsiya jarayonlari murakkab va ko'p qirrali hodisa bo'lib, u siyosiy, iqtisodiy, demografik va ijtimoiy omillar bilan chambarchas bog'liqdir.

Migratsiyaning ijobiy jihatlarini kuchaytirish va salbiy ta'sirlarini kamaytirish uchun davlatlararo hamkorlik, huquqiy islohotlar va axborot siyosati muhim ahamiyatga ega. Takliflar quyidagilardan iborat:

- Migratsiya bo'yicha yagona ma'lumot tizimini shakllantirish;
- Chet elda ishlayotgan migrantlar huquqlarini xalqaro darajada himoya qilish;
- Migrantlar oilalarini qo'llab-quvvatlash dasturlarini joriy etish;
- Ijtimoiy integratsiya bo'yicha ta'lim va madaniy loyihalarni kengaytirish;
- Raqamli texnologiyalar yordamida migratsiya jarayonlarini monitoring qilish.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Islomov A.X., "Ijtimoiy jarayonlar nazariyasi", Toshkent, 2020.
2. Karimov B.B., "O'zbekiston va xalqaro mehnat migratsiyasi", Samarqand, 2019.
3. International Organization for Migration (IOM). World Migration Report, 2022.
4. Castles, S., & Miller, M.J. "The Age of Migration". New York, 2021.
5. Davlat statistika qo'mitasi ma'lumotlari – www.stat.uz
6. Мирзаева Ш. Н. и др. Локальные Международные Глобальные Рынки: Интеграция И Развитие //International Conference on Adaptive Learning Technologies. – 2025. – Т. 16. – С. 87-91.
7. Мирзаева Ш. Н., Ворисов Ш. Д. ЦИФРОВИЗАЦИЯ ЭКОНОМИКИ: ВЫЗОВЫ И ВОЗМОЖНОСТИ ДЛЯ МАЛОГО БИЗНЕСА //International Conference on Adaptive Learning Technologies. – 2025. – Т. 16. – С. 40-43.
8. Мирзаева Ш. Н., Назаров Н. Б. У. СБАЛАНСИРОВАННОЕ РАЗВИТИЕ СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА, ИННОВАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ И ИХ ВЛИЯНИЕ НА ЭКОНОМИКУ УЗБЕКИСТАНА //International Conference on Adaptive Learning Technologies. – 2025. – Т. 16. – С. 44-47.
9. Мирзаева Ш. Н., Ашуров С. З. Анализ Инвестиционного Климата В Узбекистане, Состояние И Перспективы //GlobalBiz Summit: Business and Economic Strategies for the Future. – 2025. – Т. 1. – С. 72-75.
10. ILKHAMOVNA S. Z., NODIROVNA M. S., KHURSHEDOVICH A. A. TOURISM CLUSTERS IN THE DIGITAL ECONOMY //International Conference on Adaptive Learning Technologies. – 2024. – Т. 5. – С. 133-141.
11. ILKHAMOVNA S. Z., NODIROVNA M. S., KUVONCH R. EXPANSION OF THE SERVICE SECTOR IN THE CONTEXT OF INNOVATIVE CHANGES IN UZBEKISTAN //Gospodarka i Innowacje. – 2024. – Т. 48. – С. 90-98.
12. ILKHAMOVNA S. Z., NODIROVNA M. S., ALIASKAR M. IMPORTANT ASPECTS OF THE THEORY AND METHODOLOGY OF MEASURING SOCIAL CAPITAL //Miasto Przyszłości. – 2024. – Т. 49. – С. 167-174.
13. ILKHAMOVNA S. Z., NODIROVNA M. S., MUROD S. DIGITALIZATION OF SOCIAL TECHNOLOGIES IN IMPROVING THE EFFICIENCY OF THE SERVICE SECTOR //Gospodarka i Innowacje. – 2024. – Т. 48. – С. 80-89.
14. ILKHAMOVNA S. Z., NODIROVNA M. S., FIRUZA A. ECOTOURISM AS A TOOL FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT AND POVERTY REDUCTION //International Conference on Adaptive Learning Technologies. – 2024. – Т. 5. – С. 123-132.

15.ILKHAMOVNA S. Z., NODIROVNA M. S. SUBHONZODA SH THE EXPERIENCE OF
OTHER COUNTRIES IN THE LEGAL REGULATION OF ECOTOURISM //BOSHQARUV VA ETIKA
QOIDALARI ONLAYN ILMIY JURNALI. – 2024. – T. 4. – №. 5. – C. 122-131.